ZBIOR

Wiadomości Tygodniowych.

w Krakowie

Kwartał drugi Num: 10.

Dnia 4. Lipca R. P. 1784.

Jeśli ćwiczenie ciała, ma bydź w młodych? i iakie?

Ćwiczenie dwoiakie ieſt, iedno umyſłu, to ieſt w naukach, drugie ciała które do pracy zaprawiamy, o pierwſzym mówiło ſię, wyżey, o drugim teraz tak ſię dowodzi. Przez co ſiły w dzieciach zamagaią ſię, członki rosną, zdrowie bywa zachowane wcale, tego ſię dzieciom przynależy trzymać. Ale ćwiczeniem ciała ſiły w dzieciach zamagaią ſię, gdyż wſzyſtkie rzeczy wzwyczaieniem mocnieią. Milo Krotoniates z

młodu cielęta i ciołki częſto noſił, á przyſzedł do tego, że i wołu unieść mógł, takiey dużości za ćwiczeniem doſtał. Członki roſtą, bo ſię rozciągaią w pracy i rozſzerzaią, á zdrowie wcale ſię zachowa. Bo pracą wilkości miąźſze rzedunieią, cienkie przez pot miąſzeią, ciało twierdzeie, przyrodzonego ciepła przybywa, á przeto zdrowiu pomoc ſię daie. Więc dzieci mają bydź ćwiczone i według ciałą.

Którzy nie tylko umyſłem ale i ciałem powinni ſłużyć Rzeczypoſpolitey, ci maią ſię ćwiczyć nie tylko nauką lecz i pracą. Bo ćwiczenie do wſzyſtkiego ludzie czyni ſpoſobne, ale dzieci Obywatelów ſpoſobić ſię powinne nie tylko umyſłem lecz i ciałem Rzeczypoſpolitey ſłużyć. Czego naucza Sławny Polityk w Xiędze 7. Rozdz. 44. mówiąc: takie ma bydź wychowanie Obywatelów, áby nietylko radą i umyſłem, ale i ciałem ratunek dawali Rzeczypoſpolitey. Więc dzieci maią bydź ćwiczone, co do ciała.

Przez co bywaią dzieci ochotnieyſze do Nauk, tego maią używać. Ale dzieci do nauk przez ćwiczenie ciała by-

bywaią ochotnieyſze. Wola bowiem ludzka, która przymuſzenia nie cierpi, prędko ſię ſtęſkni nad iedną robotą, áż będzie mieć jaką odmianę i ochłodę, i przyſtępuią znów do zabawy z ochotą. Więc dzieci używać mają ćwiczenia ciała.

Gdzieby człowiek w zabawach ſwych nie miał odmiany, w zabawach ſwoich muſiałby uſtać. Bo niepodobna żeby miał wytrwać w iedney uſtawicznie ſprawie, naprzykład nie może w naukach uſtawicznie ſię bawić. Przeto i natura czyni odmiany zimna i ciepła, ſpania i czucia, pogody i niepogody. Więc dzieciom ćwiczenie ciała potrzebne.

Nie bez przyczyny w Rzeczachpoſpolitych, zachowane było ćwiczenie ciała, jako to paſsowanie ſię, zawody, &c. Ateńczykowie, Lacedemonowie, Rzymianie ćwiczyli ſię w Szkołach paſsowniczych. Scypio i Lelius áby od poważnych prac mieli iaką ochłodę ſkorupy i kamyczki zbierali przy brzegu morſkim albo Tybrowym. Cycero ná żołądek ſłaby ſtękaiąc przez pracę przyſzedł do dobrego zdrowia, piſze o nim Plutarch. I Przodkowie nasi Polacy ſtarzy

czyli dzieci swe nie piiać, ale mieczem, oszczepem, grotem, łukiem władać, i ami w rękach swych nosili buławy że-azne ciężkie, i z mieczami koncyrzami do boku przypasanemi chodzili, żeby owym ustawicznym noszeniem ciężkiey broni, mogli snadnie używać w potrzebie Oyczyzny takiego oręża.

Cwiczenie ciała rozumiem dla dzieci mierne przyzwoite. Cygi, saków, gałek zabawki dzieciom małym przystoynieysze niżeli podrosłym. Kart, kostek granie cale nieprzyzstoyne, bo chciwość wygrania do zapalczywości i swarów przywodzi. Podrosłym zaś Szachów granie nayprzystoynieysze, bo okazuią wielki domysł i dowcip. Bilar, Kręgle, wolant, aitacyą w ciele czynią. Miewali dawni ludzie mieysca na cwiczenie ciała zbudowane, które Gymnasia zwali, do tego przydaię, na koniu iezdzenie, uczenie się tańców, musztry, i fektowania, bo te są dla dobrego zdrowia zachowania, dla chyżości, dla lekkości ciała, i dla pięknosci, bo ruszaniem ciała wszystkie członki umacniają się, szyia, ręka, nogi muszą się ruszać.

Prze-

Przechadzki należą do ćwiczenia ciała. Sokrates ſpytany czemuby tak częſto przechadzał ſię, odpowiedział: iż tym ſpoſobem appetyt do iedzenia ſobie naprawował. Amazys Król Egipſki roſkazował, áby młodzi ludzie niepierwey iedli, ażby uſzli ſto ośmdzieſiąt ſtajań. Auguſt i Adryan roſkazowali żołnierzóm ſwoim w obozie przechadzki. Co naypożytecznieyſza tym, którzy ſię naukami bawią, przechadzki bowiem zdrowie zachowują wcale, czyſte czynią ciało, mdłość po chorobie oſtawioną znoſzą. Piſze o ſobie Seneka, że przechadzkami zwykł był zbywać katarów, i rymy którym był podległy częſtokroć.

Piłki granie zdrowie mnoży, chyżość ciała czyni, ludzi do zwrotu ſpoſobi, ſił dodaie, umacnia nogi, ręce twierdzi, śnażność członków czyni, pełności ciała umnieyſza, wilkości gęſte rozrzedza.

Zawod czyli bieganie potrzebne do umocnienia ciała naybardziey krwi Szlacheckiey, z którey każdy ná żołnierza w naſzey Rzeczypoſpolitey rodzi ſię, áby tak ſię nauczyli z więkſzym pędem iść ná nieprzyiaciela, mieyſca ubiegali,

i łatwiey nieprzyiacioł dogonić mogli.

Ryſunek i malowanie ieſt ochłodą i ćwiczeniem niepoſpolitym ciała. Zawiera bowiem w ſobie dzielność wielką, ma coś ſpołecznego z Kraſomowſtwem i Poezyą, dla czego milczącą Poezyą malarſtwo, á mówiącym Malarſtwem Poezyą nazywaią. Wielki dowcip pokazuie rzeczy wſzelkich i zwierząt poſtaci, tak umyſłem obiąć, żeby ie ołowkiem álbo pędzlem wyrazić. Nawet do opiſania części świata, rozmiaru ziemi, budynków ſtruktury, ryſunki potrzebne.

Muzyka także do ćwiczenia Młodzi potrzebna. Bo jako do Aſtronomii oczy ſłużą, tak uſzy do Muzyki bądź głoſowey bądź inſtrumentalney. Muzyka ieſt zabawką i odpoczynkiem uczciwym, odnawia umyſły ſpracowane, wſzak widziemy że ci, którzy ciężko dźwigaią, śpiewaniem lżeyſzą pracę ſobie czynią, cieſzą ſię i zapominaią ciężaru; wſzak ludzie w ſmutku Muzyki używaią. Do zdrowia i dużości ciała muzyka potrzebna, dla czego pilnie iey używali Lacedemonowie. A naywięcey cieſzy tych, którzy ſię bawią naukami, bo duchy oſłabiałe wznieca, siły pobudza, umyſł ſtrapio-

pio-

piony pracą ochładza, tęſkność uczenia ſię odeymuie i gładzi.

Oſtatni ſpoſob odpoczynku, są rozmówy z mądremi i w rzeczach biegłemi. Takie bowiem rozmówy uczą poczciwości, do złego nakłonnych na drogę dobrą wiodą, a w ſercu młodych głęboko tkwią, i nauk pełne są. Rozmówy do śmiałości potrzebne, bo gdy kto często z ludźmi uczonemi rozmawia i mądremi, śmiałości nabierze rozmawiać z ludźmi zacnemi wielkiemi i z niemi roſtropnie obcować. Rozmowy, poważność i mniemanie dobre czynią, bo każdego takim bydź rozumieią, iakim ten ieſt z którym obcuie, kto po ſłońcu chodzi, chociaż nie dla tego chodzi żeby ogorzał, iednak ogore, kto w Aptece długo ſiedzi, maściami pachnie, tak który z dobremi i uczonemi obcuje i rozmawia, nabywa dobroci i nauki, chociażby o to niedbał. Przeto Teognides mawiał: z dobremi obcuy, bo od dobrych dobrego ſię nauczyſz. Zacni Mężowie, kochali ſię zawżdy w uczonych ludziach. Perykles z Anakſagorem, Alcybiades z Sokratem, Scypio z Panecyuſzem, Alexander Ceſarz z Ulpianem i Maryanem, obcowali.

Fran-

Francifzek Król Francufki uczonych ludzi do rozmów i pofiedzenia przyymował. Zygmuntowie Króle nasi uczonych fprowadzali, i dziś panuiący ieft Opiekunem i Szacownikiem uczonych ludzi, naymileyfze Jego z niemi obcowanie, á że wfpomaga i zna dobrze nauki, uczonych kocha i ich obdarza, zowiemy Go Mądrym Królem.

Przeciwnym fpofobem mamy fię ftrzedz ludzi płochych, zepfutych, złych. Ponieważ kto fię mazi dotyka umaże fię, tak kto ze złym towarzyfzy złym zoftanie, á iako błoto mąkę, ocet wino pfuie, tak źli ludzie dobrych zarażaią i pfuią. Charundas godnemi wielkiego karania tych rozumiał, którzy ze złemi żyli i obcowali. Kreteńczykowie za naywiękfze przekleńftwo poczytali, gdy komu kto klął żeby ze złemi obcował ludźmi, bo kto raz fię wda w złe towarzyftwo, ten nigdy z złego wybrnąć nie może. Antoniego Kuryona towarzyftwo złe popfowało, bo fię wprawił w piiańftwo, kofterftwo i zmarnotrawienie wielkiey fwey fortuny. Nasi młodzi zacząwfzy fłużyć Faraonowi, i podobać fię ufiluiąc Wenerze, azaż niemało ich dobra, zdrowie,

flawę

ſławę utraciło, są i tacy którzy, utraciwſzy wſzyſtko żyią przywłaſzczaiąc ſobie Imie Filozofów, jak Dyogeneſowie, kąty cudze wycieraią, patrzą kędy ſię kurzy z komina, i cnotliwą młodź truią i gubią.

W rozmówach naywięcey chronić ſię trzeba podchlebców, abyśmy ich nie mieli za prawdziwych przyiacioł. Ci popſowali Alexandra Macedończyka, Agryppę Króla, ci Ceſarza Julego, Antoniego Karakallę zgubili. Jako Ryś wonią ſwoią obłowione zwierzęta zabiia, tak podchlebnicy łagodną ſwą mową uławiwſzy ludzi pſuią i zabiiaią. Nic ieſt zaraźliwſzego na świecie nad pochlebſtwo, które niebacznego obſkoczywſzy z dobrego złym czyni.

Dalſza Kontynuacya z Hiſtoryi Woienney.

Tak Wiktor Xiąże Sabaudyi R. 1701 wziął ſię do oręża przeciwko dwom ſwym Zięciom. Xiąże *dela Vaudemont*, gdy władnął Hiſzpańſkim Woyſkiem w Medyolanie od właſnego Syna który ſię trzymał ſtrony Rakuſkiey, tylko co nie był wzięty w niewolą. Podczas woyny

także

także którą Xiąże *d' Orleans* Rządca pod ow czas Francyi toczył R. 1708 z swoim Bratem stryiecznym Filipem V. Królem Hiszpańskim, Xiąże *de Liria* służył przeciw Marszałkowi *de Barwik* Oycu swemu y z nim walczył, y na tey woynie którey tę piszę Historyą Król Francuski, Hiszpański, Polski, y Elektor Bawarski byli naybliżey zpokrewnieni z Królową Węgierską, na którą całą swą potęgą następowali. A Elektor Bawarski, nieco innego, za naygrontownieysze zasadzał prawo do wyzucia Jey z Cesarstwa, iako tylko też pokrewieństwo swoie, widziano w biegu teyże woyny iako Franciszek pod ow czas W. Xiąże Toskański potym Cesarz dzisieyszego Oyciec Jozefa II. w Paryżu trzymał posła *Marquisa* de *Stainville*, którego Synowie służyli w przeciwnym żołdzie. Widziano też iako wszyscy Synowie Prezydencyą naywyższey rady Toskańskiey, zostawali w woysku Francuskim, które z Xiążęciem samym woiowało Toskańskim. Tysiąc przykładow tym podobnych, wszystkim się dawało widzieć, a nikt się temu dla częstych trefunków nie dziwował.

Reszta na potym.

RZE-

RZECZY HIERARCHICZNE

o Godności Patryarchow y początkach czterech Patryarchii dawnych.

Godność Patryarchow w Kościele Bożym za czasow SS. Apostołow procz Konstantynopolskiego początki swe wzięła.

Patryarchą Alexandryiskim w Egipcie pierwszy był S. Marek Ewangelista Męczeńską Koroną uczczony R. 64.

Antyocheńskim w Syryi był S. Piotr Apostoł od R. 39 do R. 45 w którym postanowił Patryarchą S. Ewodyusza potym Męczeństwem ozdobionego R. 71.

Jerozolimskim w Palestynie pierwszym był S. Jakob mnieyszy Apostoł odniosł Męczeńską Koronę R. 63.

Konstantynopolską Patryarchią pierwszy S. Alexander otrzymał po Metrophanesie Biskupie, ten modlitwą swoią pokonał Aryusza Herezyarchę, umarł R. 340.

Obszerna tych Patryarchow była władza, lecz gdy przez Schizmatyckie odszczepieństwo oderwali się od Stolice

Apo-

Apostolskiey same tylko tytuły tych Patryarchii zostały w Kościele Bożym.

Zaczym teraz VIII. Patryarchow zwykło bywać, IV których nazywaią Patryarchami większemi, to iest Alexandryiski Antyocheński, Jerozolimski y Konstantynopolski. Insi zaś mnieysi także 4. to iest Aquileyski, Wenecki, Indyiski abo Murzyński, którym przydany niedawno Lyzboński, lecz ci samym tylko nazwiskiem rożnią się od Prymasów. Prymasowie albowiem są naypierwsi w Królestwie którymkolwiek między ArcyBiskupami Biskupami y nad niemi wszystkiemi maią jurysdykcyą ieżeli przez szczegulny przywiley nie iest im dana Exempcya. W Polszcze Prymas iest ArcyBiskup Gnieźnieński á w Niemczech ArcyBiskup Salizburski. W Hiszpanii ArcyBiskup Toletański w Francyi ArcyBiskup Lugduński w Węgrzech ArcyBiskup Strygoński w Czechach ArcyBiskup Praski &c.

Genealogia Domu Austryackiego z przypiskami.

Rudolf I Comes Hasburgu, Landgraff Albacyi, Syn Woyciecha Comesa, y Jutty

y Jutty Corki Comesa *in Pregenz* 1wſzy z Domu Auſtryackiego obrany, po drugim interregnum ná Ceſarſtwo Rzymſkie R. 1273 panował aż do R. 1291. którego Roku w Gemerſchemium w Niemczech umarł wieku ſwego 94 Panowania 17 *Ant: Bomer in Triumpho 9 Sœculorum Imperii.*

§. Oyciec Rudolfa z Fryderykiem Barbaroſsą Ceſarzem podiął wyprawę do Ziemi S. gdzie też po wielu dziełach w tey wyprawie okazanych w Paleſtynie zakończył dni y tamże pochowany bliſko miaſta *Accaron* nazwanego.

Rudolf w początkach bawił ſię przy Dworze Fryderyka II Ceſarza po śmierci zaś tego u *Ottokara* Króla Czeſkiego, ztamtąd podczas Interregnum udał ſię ná ocalenie włości ſwoich, które od wielu puſtoſzone były, z tych iednych pokonawſzy, drugich do wierności ſobie przymusiwſzy wſławił ſię męſtwem y dzielnością tak dalece, że *Wernerus* Elektor Moguncki złożywſzy w Frankfurcie ziazd R. 1273 d. 8. Octob: łatwo za ſwoim zdaniem pociągnął Trewireńſkiego y Kolońſkiego, Bawarczyka, Sasa y Brandeburczyka Elektorow że iednoſtaynie obrali Rudolfa za Ceſarza.

Obranie to że się podobało Bogu, potwierdził Krzyż iaśnieiący na powietrzu nad Kościołem w którym był koronowany Rudolf. Przy Koronacyi gdy Elektorowie mieli vota swoie poprzysiądz, á nie było berła, Rudolf Krzyż z Ołtarza wziąwszy y miasto berła położywszy, rzecze ten znak, tym czasem za berło niech stanie, ná którym zbawienie stało się świata. Rudolf wydawszy Córkę swoię Juttę za Wacława Króla Czeskiego á Syna Ottokara. R. 1290 d. 26. Sept: przyznał y potwierdził urząd Arcy-Czesnika *Imperii* a oraz godność Elektorską.

Był takiey pobożności, że odwiedzaiąc Kaplicę Nayśw: Maryi Panny w Helwecyi, gdy potkał ná drodze Xiędza Nayśw: Wiatyk niosącego choremu piesżo, on zsiadł z konia Xiędzu go podał, sam zaś piesżo, z wielką pobożnością áż do chorego Naśw: Wiatyk odprowadził, Mądrość iego wydała się z Symbolicznego przysłowia jego, którego zwykł był często używać mówiąc:

Ze lepiey iest dobrze rządzić y panować niż Państwo rozszerzać. poszedł on coś ná owe zdanie S. Aug: *Królem*, *a*

pra-

prawdziwie Królem, nie ow Pan ieſt, co ſwoie Panowanie rozſzerza, ale ten co pomnaża cnoty, nie ow Pan co roſkazuie Kroleſtwom, lecz ten co panuie nad ſwemi namiętnościami, nie ow Pan co Imie ſwoie zoſtawuie zapiſane w Kronikach świata, lecz ten którego Imie zapiſane będzie w Xięgach Zywota. Nie ow Pan którego pragnienia naſyca y poprzedza ſzczęście, lecz ten co nie pragnie tylko Boga nie ſzuka tylko Boga y nie ieſt Królem tylko dla Boga.

Si se homines meminerint, si ſuam poteſtatem ad Dei cultum Majeſtati ejus famulam faciant, si Deum timent, diligunt, colunt; si malunt cupiditatibus quàm Gentibus Imperare tales Imperatores felices dicimus. *Serm: de Civit: Dei.*

Zapytany Rudolf dla czegoby ludzie wzbraniali ſię tych umieiętności których nieumieli, nie zaś Rządów Pańſtwa? odpowiedział, bo głupiemi mienią tych którzy rządzić nie umieią, lecz ſiebie nikt nie ma za takiego.

Pokoy y ſpokoyność w całych Niemczech przywrócił, przez ieden mieſiąc 66 Zamków rozboyników ſpuſtoſzywſzy.

Zwykł był mawiać, żem był kiedy surowym y nieubłaganym tegom zawsze żałował, nigdy żem się stawił łagodnym.

Za panowania Rudolfa żyli mężowie naukami Sławni, *S. Tomasz z Aquinu S. Bonaventura, Gwilhelm Duranus. Jakob de voragine* Autor Historyi Lombardzkiey.

Rzeczy osobliwsze za Rudolfa przydarzyły się R. 1244. Zaczęta była budowla wieży Argentryńskiey, która iako Niemczech dziwowisko y ozdoba może być do siedmiu dziwow świata przyrownana. *Penzinger* w Hist: czterech świata Monarchii.

Drugi z Domu Austryackiego obrany na Cesarstwo R. 1298 Olbrycht Syn Rudolfa I. Cesarza y Anny Corki Bernarda Comesa Hoheburgeńskiego. Panował lat 10 zabity od swego pokrewnego 1368. *Bonier.*

§ Nazwany był Olbrycht Austryakiem, gdy bowiem zostawała Austrya bez prawnego potomka y Sukcessora Rudolf I. nadał ią Olbrychtowi Synowi pod tytułem ArcyXięstwa, przez którego cała Domu Austryackiego rozmnożona została milia. *Reszta na potym.*